

VN/486/2022-LVM-7

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle automaattista päätöksentekoa verotus- ja tulliasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/486/2022

Liikenne- ja viestintäministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle automaattista päätöksentekoa verotus- ja tulliasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

Ministeriö vastaa lausuntopyyntöön Lausuntopalvelun, lausuntopalvelu.fi, kautta 29.7. mennessä seuraavasti:

Liikenne- ja viestintäministeriö esittää kunnioittavasti seuraavat yleiset huomiot automaattista päätöksentekoa verotus- ja tulliasioissa koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää yleisesti hyvänä, että hallintopäätösten ratkaisemisesta automaattisessa päätöksenteossa säädetään laissa. Lisäksi ministeriö suhtautuu myönteisesti digitaalisten ratkaisujen käyttöönottoon myös viranomaistoiminnassa, kuitenkin niin, että samalla varmistetaan viranomaistoiminnan häiriötön turvaaminen sekä tietosuojan ja tietoturvan riittävä taso menettelyiden osalta.

Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa yleisesti digitalisaation ja tiedon hyödynnettävyyden ja yhteentoimivuuden edistämistä julkishallinnossa. On tärkeää luoda yhdenmukaisia prosesseja, joilla luodaan selkeä toimintaympäristö ja varmistetaan riittävä valvonta sekä viranomaisten toiminnan läpinäkyvyys. Ministeriö on yleisesti pitänyt tärkeänä, että julkishallinnossa kehitetään myös tiedon laatuun liittyviä prosesseja ja eri organisaatioiden vastuiden yhdenmukaistamista ja selkeyttämistä.

Ministeriö nostaa yleisesti esiin myös asiakaslähtöisen näkökulman ja sen merkityksen digitalisaatiossa. Digitaalisten palveluiden kehittämisessä ja käyttöönotossa on erityisen tärkeää varmistaa asiakkaan osallistumismahdollisuudet. Lisäksi ministeriö huomioi, että julkishallinnon digitaaliset palvelut tulee olla yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä palveluiden saavutettavuuteen ja esteettömyyteen.

Kaikessa tietojärjestelmäkehittämisessä tulisi myös huomioida sisäänrakennettuna ja oletusarvoisena tietosuojan ja tietoturvan periaatteet. Laadun ylläpitämiseksi on tärkeää kiinnittää huomiota tietojärjestelmien lisäksi myös osaamiseen ja kyvykkyyksiin.

Digitalisaatiota tulisi tarkastella laajasti koko yhteiskuntaa koskettaen ja entistä enemmän tulisi kiinnittää huomiota tietovarantojen laajemman hyödyntämisen ja yhteentoimivuuden varmistamiseen sektorirajat ylittäen.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää ehdotettua erityissääntelyä verotus- ja tulliasioden automaattisesta ratkaisemisesta tarpeellisena ja kannatettavana.

Sääntelyssä olisi kysymys poikkeuksesta suhteessa automaattista päätöksentekoa koskevaan yleissääntelyyn. Hallintolakiin ehdotetun (ehdotus on ollut lausuttavana, mutta hallituksen esitystä ei ole vielä annettu eduskunnalle) asian automaattisen ratkaisemisen edellytysten 53 e §:n 4 momentin mukaan automaattisesti ei voitaisi ratkaista oikaisuvaatimusta tai sitä vastaavaa oikeussuojakeinoa, eikä rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten määräämistä.

Ministeriö totesi automaattisen päätöksenteon yleissääntelyä koskevassa lausunnossaan, että huomiota oikeussuojaedellytyksen osalta olisi kiinnitettävä erityisesti, mikäli pääsäännöstä poikettaisiin erityislaille. Oikeussuojan näkökulmasta onkin tärkeää huolehtia esimerkiksi siitä, että poikkeuksen soveltamisala on tarkasti laissa rajattu. Ministeriö kiinnittää huomiota yleisen tietosuojasetuksen edellyttämiin asianmukaisiin suojatoimiin, erityisesti rekisteröidyn mahdollisuuksiin vaatia ihmisen osallistumista tietojen käsittelemiseen ja riitauttaa päätöksen, myös erityissääntelyn osalta. Lisäksi on huomattava, että automaattisesti ratkaistavien asioiden osalta viranomaisen on aina etukäteen arvioitava, voidaanko asiaan yleisesti soveltaa automaattista toimintaprosessia. Viranomaisen tulee siten aina etukäteen varmistua siitä, että automaattinen toimintaprosessi ei heikennä asianosaisen oikeusturvaa millään osin. Lisäksi asianosaiselle tulee aina antaa tieto, jos asia on ratkaistu automaattisesti ja mistä automaattista toimintaprosessia koskeva käyttöönottopäätös on saatavilla.

Ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että esityksen perusteluissa ei erityisesti pohdita hallintolakiin ehdotettujen linjausten perusteluja suhteessa verotus- ja tulliasioiden automaatiosta esitettyihin erityisiin poikkeuksiin ja sitä, onko esitys ristiriidaton hallintolakia koskevan esityksen kanssa. Myöskään yleisemmällä periaatteellisella tasolla ei esitetä pohdintaa yleislakeihin säädettävistä poikkeuksista ja millä perusteilla niitä voidaan tehdä.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää tärkeänä, että ehdotukseen sisältyvien asioiden automaattiseen ratkaisemiseen sovellettaisiin muilta osin hallintolakiin ja tiedonhallintalakiin ehdotettuja automaattista päätöksentekoa koskevia edellytyksiä. On kuitenkin huomattava, että automaattista päätöksentekoa koskevaa yleissääntelyä ei ole vielä annettu. Liikenne- ja viestintäministeriö korostaakin, että nyt ehdotettua erityissääntelyä ja sen perusteita tulee vielä tarkastella myös suhteessa voimaan tulevaan automaattista päätöksentekoa koskevaan yleissääntelyyn. Ministeriö katsoo, että ehdotettavaksi esitettyä sääntelyä tulisi tarkastella kokonaisuutena, jossa otetaan huomioon tietosuojalainsäädännön, hallintolainsäädännön sekä hyvän hallinnon periaatteiden muodostama kokonaisuus.

Liikenne- ja viestintäministeriö kiinnittää huomiota esityksen vaikutustenarviointiin, josta ei ilmene selvästi, miltä osin esitys on automaatiota lisäävä vai pikemminkin jo omaksuttujen käytäntöjen jatkamista mahdollistava ja siten nykytilaa säilyttävä. Vaikutusarviosta ei ilmene, mikä automaation aste ratkaisujen tekemisessä vallitsisi lakimuutosten jälkeen tai jos muutokset jätettäisiin tekemättä ja kuinka pitkälle automaatiota tavoitellaan vietävän.

Viranomaisiin kohdistuvista taloudellisista vaikutuksista todetaan lähinnä vain Verohallinnon osalta. Liikenne- ja viestintäviraston ja Tullin osalta vastaavia taloudellisia lukuja ei esitetä, vaan viranomaisvaikutuksissa todetaan vain sanallisesti

esityksen vähentävän viranomaiskustannuksia. Vertailuasetelmat ovat jossain määrin epäselvät sen suhteen, että milloin keskeinen vaikutus olisi virkatyöhön liittyvien kustannusten lisääntymisen välttäminen ja milloin kyseessä on mahdollisuus vähentää nykyistä virkatyötä kustannuksineen.

Yleisesti automaattisella päätöksenteolla voidaan edistää muun muassa hallinnon asiakkaiden yhdenvertaisuutta sekä lyhentää asioiden käsittelyaikoja. Ehdotuksella mahdollistettaisiin myös jo olemassa olevien automaattisten päätöksenteon prosessien käyttö niin, että jatkossa niihin sovellettaisi sekä ehdotettuja automaattista päätöksentekoa koskevaa yleissääntelyä, että nyt ehdotettua erityissääntelyä. Tällä vahvistetaan etenkin hallinnon oikeusperiaatteiden toteutumista ja viranomaisten toiminnan läpinäkyvyyttä. Viranomaistoiminnan näkökulmasta keskeistä on, että mahdollistetaan digitalisaation ja automaation hyötyjä, esimerkiksi entistä tehokkaampana resursointina ja asiakaslähtöisten palveluiden mahdollistajina.

Maria Rautavirta
Osastopäällikön sijaisena,
Yksikön johtaja

Laura Lassila
Erityisasiantuntija

Jakelu Lausuntopalvelu.fi